

Zuzana Kabátová, Milan Profant a kolektív

Audiológia

Zuzana Kabátová, Milan Profant a kolektív

Audiológia

Upozornenie pre čitateľov a používateľov tejto knihy

Všetky práva vyhradené. Žiadna časť tejto tlačenej či elektronickej knihy nesmie byť reprodukováná a šírená v papierovej, elektronickej či inej podobe bez predchádzajúceho písomného súhlasu nakladateľa. Neoprávnené použitie tejto knihy bude **tretné stíhané**.

Doc. MUDr. Zuzana Kabátová, CSc., prof. MUDr. Milan Profant, CSc., a kolektív

AUDIOLÓGIA

Spoluautori:

Doc. MUDr. Pavel Doležal, CSc., mim. prof., MUDr. Milan Jäger, MUDr. Zuzana Pospíšilová, MUDr. Oliver Profant, Ing. Kamil Seginko, MUDr. Štefan Šimko, CSc., PaedDr. Ludovíka Šimková, RNDr. MUDr. Lukáš Varga

Recenzenti:

Prof. MUDr. Janka Jakubíková, CSc.
Prof. MUDr. Juraj Kovaľ, CSc.

TITÁŽ TIŠTĚNÉ PUBLIKACE:

Vydanie odbornej knihy schválila Vedecká redakcia nakladateľstva Grada Publishing, a.s.

© Grada Publishing, a.s., 2012

Cover Photo © allphoto, 2012

Vydala Grada Slovakia, spol. s r. o.

Moskovská 29, Bratislava

ISBN 978-80-8090-003-8

Vydala Grada Publishing, a.s.

U Průhonu 22, Praha 7

ISBN 978-80-247-4173-4

ako svoju 4835. publikáciu

Zodpovedná redaktorka Mgr. Miroslava Kováčiková

Sadzba a zalomenie Josef Lutka

Ilustrovali Mgr. Peter Kabát a Mgr. art. Petra Bartošová

Počet strán 360

1. vydanie, Bratislava, Praha 2012

Práca je podporená grantmi APVV-0148-10, VEGA 1/0465/11.

Autori a nakladateľstvo ďakujú spoločnostiam Audionika, s.r.o., Audiofon s.r.o., Bio-Chrom, s.r.o., Cochlear AG, DISPOMED s.r.o., Hansaton Slovakia, spol. s r.o., MED-EL Medical Electronics a Prvá stavebná sporiteľňa, a.s. za podporu, ktorá umožnila vydanie publikácie.

Vytlačila tlačiareň FINIDR s.r.o., Český Těšín

Bio-Chrom[®]
zdravotnícky a laboratórny materiál

**PRVÁ STAVEBNÁ
SPORITEĽŇA**

Názvy produktov, firiem a pod., použité v tejto knihe, môžu byť ochrannými známkami alebo registrovanými ochrannými známkami príslušných vlastníkov, čo však nie je zvláštnym spôsobom vyznačené.

Postupy a príklady v knihe, rovnako aj informácie o liekoch, ich formách, dávkovaní a aplikácii sú zostavené s najlepším vedomím autorov. Z ich praktického uplatnenia nevyplývajú pre autorov ani pre nakladateľstvo žiadne právne dôsledky.

ELEKTRONICKÉ PUBLIKACE:

ISBN 978-80-247-7888-4 (pro formát PDF)

ISBN 978-80-247-7889-1 (pro formát EPUB)

Obsah

Zoznam autorov	10
Úvod	11
1 Anatomia a fyziológia sluchového orgánu	13
1.1 Vonkajšie ucho (auris externa)	13
1.2 Stredné ucho (auris media)	14
1.3 Vnútročné ucho (auris interna)	18
1.3.1 Fyziológia počutia	22
1.4 Sluchový nerv	25
1.5 Aferentná sluchová dráha	27
1.5.1 Binaurálne počutie	32
1.6 Eferentná (zostupná) sluchová dráha	34
1.7 Sluchová kôra (AC)	36
1.8 Neurotransmitery sluchovej dráhy	40
1.9 Spracovanie reči	41
Literatúra	43
2 Základy akustiky pre potreby audiológie	49
2.1 Druhy zvukov	49
2.1.1 Čistý tón a jeho charakteristiky	49
2.1.2 Zložený tón	50
2.1.3 Modulovaný tón	50
2.1.4 Šum	51
2.2 Hlasitosť a intenzita zvuku	52
2.3 Akustická impedancia	54
2.4 Významné fyzikálne aspekty akustiky	55
Literatúra	60
3 Klasická skúška sluchu	61
3.1 Vyšetrenie sluchu šepotom a hlasitou rečou	61
3.2 Vyšetrenie sluchu ladičkami	62
3.2.1 Weberova skúška	62
3.2.2 Rinného skúška	62
3.2.3 Schwabachova skúška	63
3.2.4 Gellého skúška	64
Literatúra	65
4 Tónová audiometria	67
4.1 Prahová tónová audiometria	67
4.1.1 Audiometer	67
4.1.2 Tichá komora	68
4.1.3 Audiometrický záznam – audiogram	69
4.1.4 Postup vyšetrenia	70

4.1.5	Všeobecné zásady maskovania nevyšetrovaného ucha	70
4.1.6	Príklady vyšetrenia	72
4.1.7	Rozdelenie porúch sluchu podľa prahového tónového audiogramu	82
4.1.8	Najčastejšie chyby pri vyšetrení prahovou tónovou audiometriou	83
4.2	Vysokofrekvenčná audiometria	84
4.3	Nadprahová audiometria	87
4.3.1	Recruitment fenomén	87
4.3.2	Skúšky na dôkaz recruitment fenoménu	88
4.4	Špeciálne audiometrické skúšky	91
4.4.1	Fowlerova skúška (ABLB test – Alternate Binaural Loudness Balance)	92
4.4.2	SAL test (Sensorineural Acuity Level)	93
4.4.3	Gellého skúška	94
4.4.4	Carhartova skúška	95
4.4.5	Lombardova skúška	95
4.4.6	Kalibrovaná Weberova skúška	96
4.4.7	Vyhľadávky	97
	Literatúra	98
5	Rečová audiometria	99
5.1	Rečová audiometria	99
5.1.1	Slovná audiometria pre dospelých	99
5.1.2	Slovná audiometria pre deti	101
5.1.3	Test jednoslabičných slov	102
5.2	Testy minimálnych sluchových schopností pre dospelých	108
5.3	Testy na hodnotenie sluchových schopností malých detí	109
	Literatúra	110
6	Vyšetrenie vo voľnom zvukovom poli	111
6.1.1	Indikácie na vyšetrenie	112
7	Behaviorálne vyšetrenie sluchu u detí	115
7.1	Vyšetrenie sluchu šepotom a hlasitou rečou	115
7.2	Behaviorálna audiometria	116
7.3	Audiometria hrou	116
7.4	Audiometria so zrakovým posilnením (Visual Reinforcement Audiometry, VRA)	117
	Literatúra	118
8	Impedančná audiometria	119
8.1	Vývoj tympanometrie	119
8.2	Princíp tympanometrie	120
8.3	Tympanogram	122
8.4	Vyšetrenie reflexu strmienkového svalu	128

8.5	Reflex decay, decay test (vyhasínanie reflexu, adaptácia reflexu)	133
8.6	Vyšetrenie funkcie sluchovej trubice	135
8.6.1	Testy na vyšetrenie sluchovej trubice pri celistvej blanke bubienka	136
8.6.2	Testy na vyšetrenie sluchovej trubice pri perforovanej blanke bubienka	137
	Literatúra	139
9	Otoakustické emisie	141
9.1	Spontánne otoakustické emisie (SOAE)	142
9.2	Evokované otoakustické emisie (EOAE)	142
9.2.1	Tranzientné evokované otoakustické emisie (TEOAE)	143
9.2.2	DPOAE – produkt skreslenia	147
9.2.3	SFOAE (stimulus-frequency otoacoustic emissions)	149
9.2.4	Klinické využitie otoakustických emisií	149
	Literatúra	150
10	Sluchové evokované potenciály	153
10.1	Elektrokochleografia (ECochG)	153
10.1.1	Klinické využitie	154
10.1.2	Postup vyšetrenia	154
10.1.3	Hodnotenie	155
10.2	Zvukom evokované kmeňové potenciály (kmeňová audiometria) (ABR Auditory Brainstem Responses – BAEP Brain Auditory Evoked Potential – BERA Brainstem Evoked Responses Audiometry)	155
10.2.1	Postup vyšetrenia	156
10.2.2	Hodnotenie	158
10.2.3	Normálne hodnoty	159
10.2.4	Faktory, ktoré majú vplyv na výsledok BERA vyšetrenia	159
10.2.5	Indikácie na BERA vyšetrenie	161
10.3	Vyšetrenie stredne-latentných odpovedí (Auditory Middle Latency Responses – AMLR)	164
10.3.1	Vyšetrenie ustálených evokovaných potenciálov (Steady-State Evoked Potential, SSEP, Auditory Steady-State Potential, ASSR)	164
10.4	Neskoré zvukovo evokované potenciály (LAEP)	171
	Literatúra	173
11	Audiologický skríning	177
11.1	Princípy skríningu sluchu	177
11.2	Metódy na identifikovanie porúch sluchu u novorodencov	179
11.2.1	Behaviorálne testy	179
11.2.2	Objektívne testy	180
11.3	Skríning sluchu u detí	181

11.4	Skríning sluchu u dospelých a starých ľudí	182
Literatúra	183
12	Choroby ucha a poruchy sluchu	185
12.1	Choroby vonkajšieho ucha	185
12.1.1	Atrézia vonkajšieho zvukovodu (atresia meatus acustici externi)	185
12.1.2	Ušný maz (cerumen)	185
12.1.3	Exostózy, osteómy vonkajšieho zvukovodu	186
12.2	Choroby stredného ucha	186
12.2.1	Malformácie stredného ucha	186
12.2.2	Zápaly stredného ucha	188
12.2.3	Nádory stredného ucha	193
12.2.4	Zlomeniny spánkovej kosti	193
12.3	Choroby vnútorného ucha	194
12.3.1	Otoskleróza	194
12.3.2	Senzorineurálne poruchy sluchu (SNHL)	196
12.3.3	Retrokochleárne poruchy	204
12.4	Audiologická diferenciálna diagnostika senzorineurálnych porúch sluchu	207
Literatúra	209
13	Tinnitus auris	211
13.1	Objektívny tinitus	211
13.2	Subjektívny tinitus	211
13.3	Identifikácia tinitu	212
13.4	Maskovateľnosť tinitu	213
13.5	Reziduálna inhibícia	215
13.6	Terapeutické možnosti ovplyvnenia subjektívneho tinitu	218
Literatúra	223
14	Hluk a chronická akustická trauma	225
14.1	Limitné hodnoty expozície a akčné hodnoty expozície hluku	225
14.2	Poškodenie sluchu hlukom	226
14.2.1	Carhartova skúška	226
14.3	Mimosluchové účinky hluku na organizmus	228
14.4	Profesionálne riziko expozície hluku	229
14.4.1	Posúdenie rizika	231
14.4.2	Odstránenie alebo zníženie rizika z expozície hluku	232
14.4.3	Osobné ochranné pracovné prostriedky pri práci v hluku	232
14.4.4	Riziková práca	237
14.5	Zdravotný dohľad	238
14.5.1	Vstupná prehliadka	238
14.5.2	Periodické preventívne lekárske prehliadky	239

14.5.3	Hodnotenie vývoja poruchy sluchu pri práci v hlučnom prostredí	244
14.5.4	Výstupná lekárska prehliadka	245
14.6	Profesionálna porucha sluchu (hypacusis perceptiva bilateralis profesionalis)	246
Literatúra	247
15	Audioprotetické pomôcky	249
15.1	Načúvacie prístroje	249
15.1.1	Rozdelenie načúvacích prístrojov	249
15.1.2	Základné časti načúvacieho prístroja	255
15.1.3	Ušná koncovka	261
15.1.4	Kompenzačné doplnky k načúvacím prístrojom	263
15.1.5	Indikácia načúvacieho prístroja	264
15.1.6	Korekcia poruchy sluchu načúvacím prístrojom	265
15.1.7	Výber vhodného načúvacieho prístroja	266
15.1.8	Nastavenie načúvacieho prístroja	268
15.1.9	Správne používanie načúvacieho prístroja	271
15.1.10	Špecifiká výberu a nastavovania načúvacieho prístroja u detí	271
15.1.11	Význam práce audiometrickej sestry pre potreby audioprotetiky	272
Literatúra	273
15.2	Implantovateľné načúvacie prístroje	273
15.2.1	Do kosti ukotvené načúvadlo BAHA (Bone Anchored Hearing Aid)	274
15.2.2	Aktívne stredoušné implantáty	279
Literatúra	287
15.3	Kochleárna implantácia	288
15.3.1	Princíp kochleárnej implantácie	289
15.3.2	Typy kochleárných implantátov, typy elektród	291
15.3.3	Indikácie na kochleárnu implantáciu, výber kandidátov	292
15.3.4	Elektroakustická stimulácia	295
15.3.5	Implantácia do sluchovej časti mozgového kmeňa	296
15.3.6	Implantácia do sluchovej časti stredného mozgu	296
15.3.7	Kochleárna implantácia – chirurgický výkon	297
15.3.8	Nastavenie rečového procesora	298
15.3.9	Rehabilitácia pacientov s kochleárnym implantátom	300
15.3.10	Hodnotenie sluchových a rečových schopností u detí a dospelých s kochleárnym implantátom	301
Literatúra	303
16	Vyšetrenie vestibulárneho systému	307
16.1	Anamnéza	307

16.2	Orientačné vyšetrenie vestibulárneho systému	308
16.2.1	Nystagmus	309
16.2.2	Vyšetrenia vestibulookulárneho reflexu (VOR)	313
16.2.3	Vyšetrenie vestibulospinálnych reflexov (VSR)	314
16.2.4	Vyšetrenie očných pohybov a stability pohľadu	316
16.3	Laboratórne vyšetrenia vestibulárneho systému – elektrofyzologické testy	317
16.3.1	Vyšetrenia VOR, zrakovo-vestibulárnej interakcie okulomotorického a optokinetického systému	317
16.3.2	Vyšetrenia vestibulospinálnej interakcie	325
16.3.3	Vyšetrenia otolitového systému	327
	Literatúra	331
	Zoznam skratiek	333
	Zoznam obrázkov	339
	Zoznam tabuliek	349
	Register	351
	Súhrn/Summary	360

Zoznam autorov

doc. MUDr. Pavel Doležal, CSc., mim. prof. – *Slovenská zdravotnícka univerzita, Univerzitná nemocnica Bratislava*

MUDr. Milan Jäger – *I. Otorinolaryngologická klinika Lekárskej fakulty Univerzity Komenského, Univerzitná nemocnica Bratislava*

doc. MUDr. Zuzana Kabátová, CSc. – *I. Otorinolaryngologická klinika Lekárskej fakulty Univerzity Komenského, Univerzitná nemocnica Bratislava*

MUDr. Zuzana Pospíšilová – *I. Otorinolaryngologická klinika Lekárskej fakulty Univerzity Komenského, Univerzitná nemocnica Bratislava*

prof. MUDr. Milan Profant, CSc. – *I. Otorinolaryngologická klinika Lekárskej fakulty Univerzity Komenského, Univerzitná nemocnica Bratislava*

MUDr. Oliver Profant – *Klinika ORL a chirurgie hlavy a krku I. LF UK a FN v Motole, Katedra IPVZ Praha, Ústav experimentálnej medicíny AV ČR, v.v.i., Oddelenie neurofyziológie sluchu, Praha*

Ing. Kamil Seginko – *I. Otorinolaryngologická klinika Lekárskej fakulty Univerzity Komenského, Univerzitná nemocnica Bratislava*

MUDr. Štefan Šimko, CSc. – *Foniatrické oddelenie, Univerzitná nemocnica Bratislava*

PaedDr. Ludovíka Šimková – *Logopedické oddelenie, Univerzitná nemocnica Bratislava*

RNDr. MUDr. Lukáš Varga – *I. Otorinolaryngologická klinika Lekárskej fakulty Univerzity Komenského, Univerzitná nemocnica Bratislava*

Úvod

*Vedomosti sú dvojakého druhu.
Buď samotnú problematiku ovládame,
alebo vieme, kde nájdeme o nej informácie.
Boswell, Life of Johnson, 18. apríla 1775*

To isté platí aj o audiológii. Len niektorí z nás podrobne poznajú všetky zákutia audiológie, ale väčšina sa denne stretáva s pacientmi s rôznymi chorobami sluchového orgánu, ktorí veria, že ich problém dôkladne vyšetríme a pomôžeme im. Táto učebnica audiológie je určená všetkým, ktorí prichádzajú do kontaktu so sluchovo postihnutými. Očakávame, že pomôže nielen otolaryngológom, audiometristkám, foniatrom ale aj logopédom a špeciálnym pedagógom zorientovať sa a vzdeláť sa v modernej klinickej audiológii. Prinášame vám ucelený zdroj informácií nielen o základných a najnovších vyšetrovacích metódach a postupoch, ale aj súčasný prehľad informácií z klinickej anatómie a fyziológie, genetiky, venujeme sa aj diagnostike porúch sluchu, tinitu, závratov. Jedna časť sa podrobne zaoberá aj manažmentom pracujúcich v hlučnom prostredí. Predposledná kapitola je venovaná súčasnej audioprotetike, aktívnym stredoušným implantátom, kochleárnej implantácii.

Veríme, že po preštudovaní tejto knihy mnohí zmenia svoje zaužívané stereotypy pri diagnostike a liečbe porúch sluchu a skvalitnia svoju odbornú prácu. Priali by sme si, aby táto kniha vyplnila medzeru v dostupnej študijnej literatúre, nakoľko doteraz prvá a posledná slovenská učebnica audiológie Praktická audiometria od Zdenka Bargára a Antona Kollára vyšla už pred dvadsiatimi piatimi rokmi.

Za autorský kolektív

Zuzana Kabátová

1 Anatómia a fyziológia sluchového orgánu

Oliver Profant, Martin Durisin

Zvuk je energia, ktorá sa šíri prostredníctvom mechanického vlnenia, pri ktorom sú rozkmitávané molekuly prostredia. Aby z takejto energie mohol vzniknúť sluchový vnem, musí byť zvuk spracovaný zmyslovým orgánom sluchu – uchom.

Ludské ucho, podobne ako u iných cicavcov, je párový orgán, skladajúci sa z troch častí: vonkajšie, stredné a vnútorné ucho.

1.1 Vonkajšie ucho (auris externa)

Skladá sa z troch základných častí: ušnica (auricula), vonkajší zvukovod (meatus acusticus externus), ktorý je uzavretý blanitou membránou zvanou blanka bubienka (membrana tympanica).

Ušnica

Jej úlohou je zachytiť a nasmerovať zvuk do vonkajšieho zvukovodu. Pre človeka je táto funkcia menej významná ako u iných cicavcov a uplatňuje sa až pre zvuky s frekvenciou nad 500 Hz.

Tvar ušnice je u človeka individuálny vzhľadom na multikomponentný embryologický pôvod. Vývoj ušnice sa začína približne v štvrtom týždni gravidity a vychádza z prvého a druhého žiabrového oblúka. Okolo šiesteho týždňa sa vyvíja šesť mezenchymálnych hrebeňov zvaných Hisove vyvýšeniny, ktoré sa spoja približne v dvanástom týždni. V dvadsiatom týždni je ušnica sformovaná. Každá Hisova vyvýšenina reprezentuje špecifickú štruktúru ušnice. Z prvej sa formuje tragus, z druhej a tretej postupne crus hellicis a helix. Štvrtá a piata formujú antihelix a šiesta antitragus. Vývoj ušnice je nezávislý od vývoja stredného a vnútorného ucha.

Ušnica u narodeného dieťaťa dosahuje asi 66 % veľkosti dospeljej. Jej laterálny povrch je charakterizovaný troma konvexitami. Dominantnou je concha, ktorú ohraňuje vpredu tragus, hore a vzadu antihelix a spodná hranica je tvorená antitragom. Ďalšou priehlbínou je fossa triangularis, ktorá je umiestnená medzi crus hellicis, prechádzajúcej do antihelixu. Medzi helixom a antihelixom sa nachádza tretia konvexita – fossa scaphoidea. Helix tvorí hornú a laterálnu časť ušnice a v dolnej časti prechádza do fibrózne tukového lalôčika (lobulus). Ušnica je pripojená k lebke pomocou kože, chrupky, svalov a ligament.

Vonkajší zvukovod

U dospelého je dlhý približne 2,5 cm. Vývoj vonkajšieho zvukovodu sa začína v druhom mesiaci, kedy dochádza k postupnému prehĺbovaniu dorzálnej časti žiabrového žliabku a prekryvaniu ektodermy endodermou prvého faryngeálneho vačku. Ďalším prehĺbovaním koncom druhého mesiaca vzniká primárny kanál vonkajšieho zvukovodu (jeho budúca chrupková časť). Kostná časť sa vyvíja z epitelových buniek koncovej časti primárneho kanála približne v piatom mesiaci. Vývoj kostnej časti sa končí v závere siedmeho mesiaca.

Vonkajší zvukovod je vo vonkajšej tretine tvorený chrupkou a v ďalších dvoch tretinách kosťou. Je esovito zahnutý (chrupková časť smeruje dozadu a dohora, kostná naopak dopredu a dole). Tesne za miestom prechodu chrupkovej do kostnej časti sa nachádza istmus, ktorý je najužšou časťou vonkajšieho zvukovodu. Jeho steny sú vystlané kožou, ktorá je v kostnej časti tenšia a neobsahuje vlasové folikuly. Naopak, v chrupkovej časti sa pridávajú aj mazové a ceruminózne žliazky.

Vonkajší zvukovod je mediálne ukončený blankou bubienka, ktorá oddeľuje vonkajšie a stredné ucho.

Fyziológia vonkajšieho ucha

Vonkajšie ucho vedie zvuk z vonkajšieho prostredia na štruktúry stredného ucha. Tento prenos je zároveň ovplyvnený aj telom (najmä ramená) a hlavou, ktoré dávajú zvukovej vlne definitívny tvar. Ramená a hlava totiž pôsobia ako zvukový tieň (hlavne pri frekvenciách zvuku 1500 Hz a menej). Celý proces sa začína zachytením časti zvukového tlaku ušnicou, ktorý smeruje cez vonkajší zvukovod na blanku bubienka. Napriek mechanickej pasivite všetkých troch častí (hlava, ušnica, vonkajší zvukovod) dochádza v priebehu tohto prenosu k čiastočnému zvýšeniu tlaku zvuku. Takéto pasívne zvýšenie je spôsobené rezonanciou zvukov v dutine tvorenej cavum conchae a vonkajším zvukovodom. Zvuky, ktoré sú pasívne ovplyvnené, sa nachádzajú vo frekvenčnom rozsahu 1500–7000 Hz a intenzitný zisk je okolo 20 dB SPL (79).

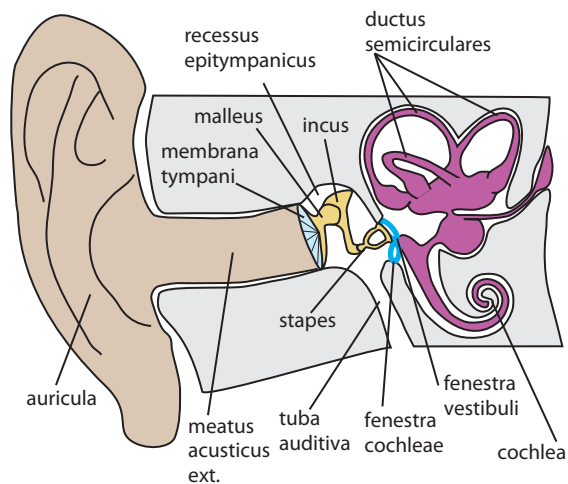
Druhou úlohou vonkajšieho ucha a hlavy je lokalizácia zvuku v priestore. Pokiaľ sa hovorí o stranej orientácii v horizontálnej rovine, táto je umožnená porovnaním časových a intenzitných vnemov medzi oboma ušami, ktoré sú ovplyvnené akustickým tieňom hlavy. Napríklad, zvuk prichádzajúci z pravej strany bude skôr zachytený a bude mať väčšiu intenzitu v pravom uchu než v ľavom. Ak nás zaujíma orientácia v predo-zadnom rozmere alebo vo vertikálnej osi, dôležité sú zmeny zvukového tlaku na blanku bubienka, ktoré sa menia podľa toho, v akom smere narazí zvuková vlna na ušnicu a vonkajší zvukovod. Možnosť takejto orientácie je však u človeka vzhľadom na výrazne obmedzený pohyb ušnice znížená (naopak, u niektorých zvierat, napr. netopier, ktoré sú schopné pohybovať ušnicami dokonca separátne, je dominantná).

1.2 Stredné ucho (auris media)

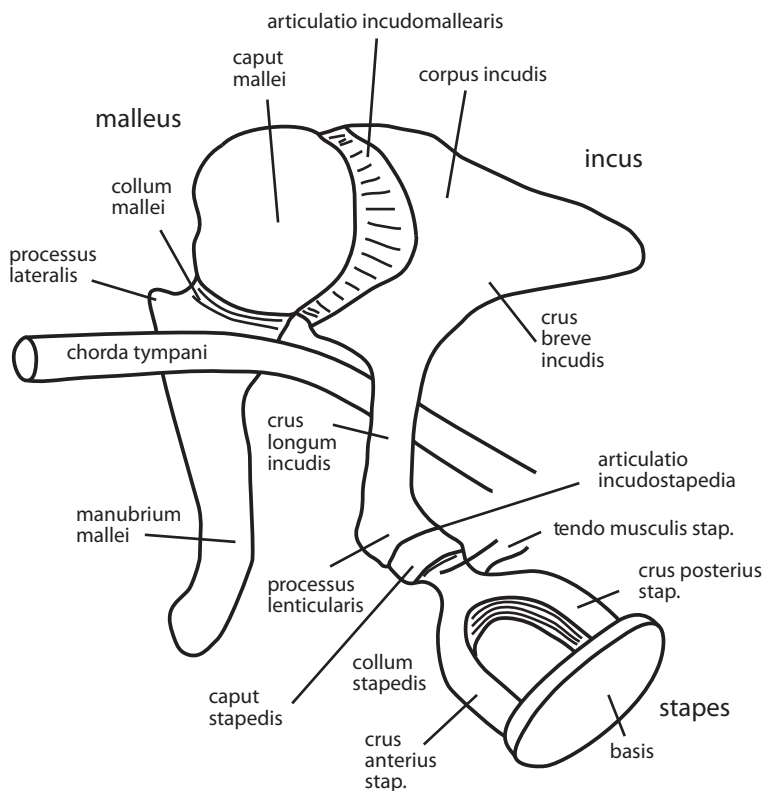
Pod pojmom stredné ucho sa myslí bubienková dutina obsahujúca stredoušné kostičky (kladivko, nákovka a strmienok), drobné svaly (musculus tensor tympani, musculus stapedius), pneumatický systém spánkovej kosti a Eustachovu trubicu.

Stredoušné priestory sú vystlané sliznicou stredoušia. Táto sliznica je tvorená štyrmi typmi buniek: riasinkové, neriasinkové so sekretorickými granulami, bazálne a intermediálne. Úlohou stredoušia je prenos mechanickej energie na tekutinu vnútorného ucha. Toto je dosiahnuté pohybom bubienkovej membrány, ktorá rozkmitá stredoušné kostičky a tie prenesú energiu na tekutinu vnútorného ucha (obr. 1.1, 1.2).

Stredoušná dutina sa začína vyvíjať okolo tretieho týždňa tehotenstva z prvého faryngeálneho vychlípenia. Endodermálne tkanivo zadnej časti tohto vychlípenia je miestom vzniku Eustachovej trubice a bubienkovej dutiny. Z koncovej časti vychlípenia vznikajú štyri vačky, z ktorých sa približne v tridsiatom týždni vytvorí bubienková

Obr. 1.1 Základné prvky periférnej časti sluchového orgánu (28)

Obr. 1.2 Sluchové kostičky (28)

dutina, pričom ale oblasť processus mastoideus a jeho pneumatizácia sa vyvíja až do pätnásteho roku života. Eustachova trubica zostáva otvorená počas celého vývoja a je spolu so stredoušnou dutinou vyplnená amniovou tekutinou.

Vývoj stredoušných kostičiek sa začína asi v štvrtom týždni z mezenchýmu spájajúceho prvý a druhý žiabrový oblúk. Takto vzniká kladivko a nákovka, strmienok vzniká priamo z druhého žiabrového oblúka, pričom jeho platnička sa vyvíja z otickej kapsuly. Približne v pätnástom týždni dosahujú kostičky dospelú veľkosť a z mezenchýmu sa vytvárajú stredoušné svaly. Konečný tvar sa dosiahne približne v dvadsiatom týždni.

Blanka bubienka (membrana tympanica)

Embryologicky sa blanka bubienka začína vyvíjať v deviatom týždni z lamina propria, ktorá vychádza z mezenchýmu lokalizovaného mediálne od meatálnej platne (mediálny koniec primárneho zvukovodu).

Blanka bubienka je blanitá kruhovitá membrána, ktorá je vo svojom strede mierne vpáčená do stredoušnej dutiny, pričom hrot takto vzniknutého kónusu sa opiera o umbo (hrot rukováti kladivka), o ktoré je pevne prirastený. Priemer bubienka je asi 9 mm a s hornou stenou vonkajšieho zvukovodu je u dospelého človeka spojený v približne 140° uhle. Blanka bubienka sa opiera o rukoväť kladivka, ku ktorej je relatívne voľne prirastená pomocou kladivkovej riasy (stria mallearis) a v hornej časti o laterálny výbežok kladivka. Od laterálneho výbežku odstupujú predná a zadná tympanálna stria, ktoré rozdeľujú bubienok na dve časti. Horná časť sa nazýva **pars flaccida** (Shrapnellova membrána) a dolná časť **pars tensa**. Histologicky sa blanka bubienka skladá z troch vrstiev. Laterálne (smerom do vonkajšieho zvukovodu) je stratum cutaneum tvorené dlaždicovým epitelom (je pokračovaním kože vonkajšieho zvukovodu). Stratum fibrosum je tvorená fibróznymi vláknami, ktoré sú vo vonkajšej časti usporiadané radiálne a v mediálnej časti cirkulárne. Treťou vrstvou je stratum mucosum, ktorá je tvorená jednovrstvovým epitelom (pokračovanie sliznice stredného ucha). Toto vrstvenie je charakteristické pre pars tensa bubienka. Pars flaccida má síce všetky tri vrstvy, ale pars fibrosa v tomto prípade obsahuje väčšie množstvo vlákien, ktoré sú usporiadané chaoticky. Blanka bubienka je pomocou svojho zhrubnutého okraja (anulus fibrocartilagineus) ukotvená v sulcus tympanicus po celom svojom obvode s výnimkou Rivinovho zárezu, kde obe časti chýbajú. V tomto mieste je blanka bubienka priamo prirastená k šupine (squama) spánkovej kosti.

Bubienková dutina

Bubienková dutina sa rozdeľuje na epi-, meso- a hypotympanum. Anatomické hranice medzi jednotlivými časťami sú pomerne jasne definované horným okrajom pars tensa a dolným okrajom blanky bubienka.

Epitympanum. Hornú stenu epitympana tvorí tegmen tympani (nad ním sa nachádza dura mater strednej jamy), epitympanum sa ďalej otvára do aditus ad antrum a pneumatizácie processus mastoideus. Epitympanum obsahuje inkudomaleárne sklbenie a musculus tensor tympani, čiastočne sem zasahuje aj chorda tympani (senzorická vetva inervujúca jazyk, odstupujúca z nervus facialis) a kostný kryt predného vertikálneho kanálika.

Mesotympanum je najužšia časť bubienkovej dutiny, ktorá je laterálne ohraničená pars tensa blanky bubienka, mediálnu stenu tvorí promontórium (bazálny závit kochley), fenestra vestibuli (oválne okienko) s platničkou strmienka a fenestra cochleae (okružle okienko), v ktorej sa nachádza membrana tympani secundaria. Mesotympanum obsahuje hmotnostne malú časť reťaze sluchových kostičiek (rukoväť kladivka, inkudomaleárne sklbenie, strmienok). Cez priestor mesotympana čiastočne prebieha chorda tympani. Processus cochleariformis je dôležitý pri orientácii v stredouši a hlavne pri identifikácii kostného kanála nervus facialis. Mediálne od processus cochleariformis je uložené ganglion geniculi, prvý ohyb nervus facialis s odstupom nervus petrosus major. Z eminentia pyramidalis vychádza do bubienkovej dutiny šľacha m. stapedius a upína sa na krčok strmienka. Na prednej stene mesotympana sa nachádza ústie sluchovej trubice.

Hypotympanum je uložené pod úrovňou dolnej hranice blanky bubienka. Pod dolnou stenou je bulbus v. jugularis, jeho zadnú hranicu tvorí mastoidálny úsek kanála n. facialis. Môže sa sem zaradiť aj recessus facialis a sinus tympani, ktoré však niekedy bývajú súčasťou samostatného oddielu nazývaného **retrotympanum**.

Fyziológia stredného ucha

Vzhľadom na pomerne výrazný rozdiel v impedancii tekutiny a vzduchu sa pri priamom prenose zvuku zo vzduchu na tekutinu odrazí asi 99,9 % energie a iba 0,1 % je využitá na rozchýbanie tekutiny. Rovnaká strata by vznikla, ak by zvuk dopadol priamo na membránu, resp. platničku strmienka bez toho, aby bola využitá transformačná funkcia stredného ucha. Ďalšou zložkou ovplyvňujúcou impedanciu kochley je pohyb tekutiny medzi platničkou strmienka v oválnom okienku a blanou okrúhleho okienka a ich poddajnosť.

Na transformačnej funkcii stredného ucha sa podieľa:

1. rozdiel medzi veľkosťou blanky bubienka a oválneho okienka,
2. pákový mechanizmus,
3. pohyblivosť blanky bubienka,
4. pohyblivosť reťaze sluchových kostičiek.

Najväčší vplyv na impedanciu stredoušia má rozdielnosť plôch blanky bubienka a oválneho okienka. Energia, ktorá dopadá na blanku bubienka, vytvára určitý tlak. Veľkosť takéhoto tlaku závisí od veľkosti plochy, na ktorú dopadne podľa zákona $p=F/A$. Takže sila, ktorá sa preniesie na oválne okienko, je vzhľadom na oveľa menšiu plochu niekoľkonásobne väčšia (násobená pomerom medzi veľkosťou oboch plôch) (7).

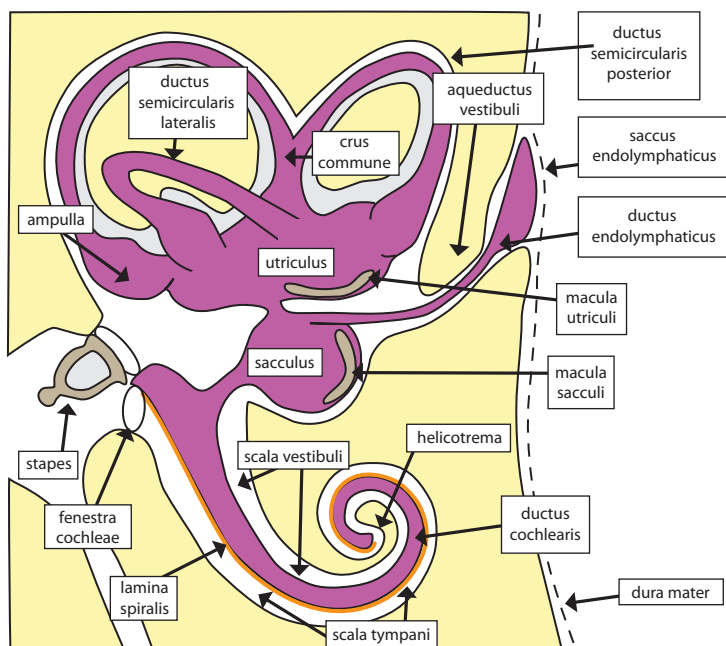
Pri dopade zvuku na blanku bubienka dôjde k jej rozkmitaniu. Tento pohyb však nie je rovnomerný a závisí od miesta dopadu vlnenia na membránu a aj od frekvencie zvuku. Pokiaľ sa zmeria rozsah pohybu na viacerých miestach membrány (18, 88), po dopade zvuku s frekvenciou do 1 kHz vzniká pohyb membrány, ktorý je na všetkých meraných miestach vo fáze (podobne ako kruhy na vodnej hladine po vrhnutí kameňa). Ak sa však použije zvuk s frekvenciou medzi 1–15 kHz, dochádza k akoby náhodnému rozchýbaniu membrány, ktoré je v meraných bodoch odlišné (v amplitúde aj vo fáze pohybu). Dôvodom takýchto rozdielných pohybov je vzdialenosť medzi vrcholmi zvukovej sínusoidy. Čím je totiž frekvencia nižšia, tým je vzdialenosť väčšia a preto na povrch blanky bubienka dopadne akoby len jeden vrchol (vzdialenosť medzi jednotlivými vrcholmi je väčšia ako priemer blanky bubienka). Ďalším dôležitým faktorom, ktorý ovplyvňuje prenos zvu-

ku, je kónický tvar blanky bubienka. Ten umožňuje väčší pohyb časti membrány, ktorá nie je priamo pripojená na manubrium. Takýmto spôsobom sa mierne zvýši sila prenášaná na stredoušnú reťaz kostičiek a naopak, zníži sa rýchlosť jej pohybu.

Pohyb reťaze kostičiek sa začína vychýlením manubria a rotáciou v inkudomaleárnom kĺbe (27, 35). Vzhľadom na rozsah tohto pohybu je potom pohyb strmienka relatívne malý. Takáto nerovnováha je spôsobená pravdepodobne špecifickým typom ľudského inkudomaleárneho skĺbenia (umožňuje kĺzavý pohyb), ktoré je odlišné od ostatných cicavcov (90). Rozdielna veľkosť ramena kladivka a strmienka spôsobí, že celý systém funguje podobne ako páka. To znamená, že sila prenesená na strmienok sa zvýši a rýchlosť pohybu sa zníži.

1.3 Vnútoré ucho (auris interna)

Pod pojmom vnútoré ucho sa skrývajú dva od seba relatívne funkčne odlišné systémy – kochlea a vestibulárny aparát (obr. 1.3). Celé vnútoré ucho je uložené v skalnej kosti (os petrosum). Skladá sa z kostného puzdra labyrintu (labyrinthus osseus), v ktorom je vo vnútri uložený blanitý labyrint (labyrinthus membranaceus).

Obr. 1.3 Štruktúry vnútorného ucha

Kochlea (cochlea)

Pri spracovaní zvukov má dominantnú úlohu kochlea – kostná štruktúra obsahujúca samotný zmyslový orgán sluchu. Táto štruktúra, tvarom podobná slimáku,